

Ad principem ineruditum

ΠΡΟΣ ΗΓΕΜΟΝΑ ΑΠΑΙΔΕΥΤΟΝ

[779] Πλάτωνα Κυρηναῖοι παρεκάλουν νόμους τε γραψάμενον αὐτοῖς ἀπολιπεῖν καὶ διακοσμῆσαι τὴν πολιτείαν, ὁ δὲ παρητήσατο φῆσας χαλεπὸν εἶναι Κυρηναίοις νομοθετεῖν οὕτως εὐτυχοῦσιν·

οὐδὲν γὰρ οὕτω γαῦρον
καὶ τραχὺ καὶ δύσαρκτον
ώς ἀνὴρ ἔφυ

εὐπραγίας δοκούσης ἐπιλαμβανόμενος. διὸ τοῖς [e] ἄρχουσι χαλεπόν ἐστι σύμβουλον περὶ ἀρχῆς γενέσθαι· τὸν γὰρ λόγον ὕσπερ ἄρχοντα παραδέξασθαι φοβοῦνται, μὴ τῆς ἔξουσίας αὐτῶν τάγαθὸν κολούσῃ τῷ καθήκοντι δουλωσάμενος. οὐ γὰρ ἵσασι τὰ Θεοπόμπου τοῦ Σπαρτιατῶν βασιλέως, ὃς πρῶτος ἐν Σπάρτῃ τοῖς βασιλεύοντις καταμίξας τοὺς Ἐφόρους, εἴτ' ὀνειδιζόμενος ὑπὸ τῆς γυναικός, εἰ τοῖς παισὶν ἐλάττονα παραδώσει τὴν ἀρχὴν ἦς παρέλαβε, “μείζονα μὲν οὖν,” εἶπεν, “ὅσῳ καὶ βεβαιοτέραν.” τὸ γὰρ σφοδρὸν ἀνεὶς καὶ ἄκρατον αὐτῆς ἅμα τῷ φθόνῳ διέφυγε τὸν [f] κίνδυνον. καίτοι Θεόπομπος μὲν εἰς ἑτέρους τὸ τῆς ἀρχῆς ὕσπερ ῥέυματος μεγάλου παροχετευσάμενος, ὃσον ἄλλοις ἔδωκεν, αὐτοῦ περιέκοψεν· ὁ δ' ἐκ φιλοσοφίας τῷ ἄρχοντι πάρεδρος καὶ φύλαξ ἐγκατοικισθεὶς λόγος, ὕσπερ εὐεξίας τῆς δυνάμεως τὸ ἐπισφαλές ἀφαιρῶν, ἀπολείπει τὸ ὑγιαῖνον.

Ἄλλὰ νοῦν οὐκ ἔχοντες οἱ πολλοὶ τῶν βασιλέων καὶ ἀρχόντων μιμοῦνται τοὺς ἀτέχνους ἀνδριαντοποιούς, οἱ νομίζουσι μεγάλους καὶ ἀδροὺς φαίνεσθαι τοὺς κολοσσούς, ἂν διαβεβηκότας σφόδρα [780] [a] καὶ διατεταμένους καὶ κεχηνότας πλάσωσι· καὶ γὰρ οὗτοι βαρύτητι φωνῆς καὶ βλέμματος τραχύτητι καὶ δυσκολίᾳ τρόπων καὶ ἀμιξίᾳ διαιτῆς ὅγκον ἡγεμονίας καὶ σεμνότητα μιμεῖσθαι δοκοῦσιν, οὐδ' ὅτιοῦν τῶν κολοσσικῶν διαφέροντες ἀνδριάντων, οἵ τὴν ἔξωθεν ἡρωικὴν καὶ θεοπρεπῆ μορφὴν ἔχοντες ἐντός εἰσι γῆς μεστοὶ καὶ λίθου καὶ μολίβδου· πλὴν ὅτι τῶν μὲν ἀνδριάντων ταῦτα τὰ βάρη τὴν ὀρθότητα μόνιμον καὶ ἀκλινῆ διαφυλάττει, οἱ [b] δ' ἀπαίδευτοι στρατηγοὶ καὶ ἡγεμόνες ὑπὸ τῆς ἐντὸς ἀγνωμοσύνης πολλάκις σαλεύονται καὶ περιτρέπονται· βάσει γὰρ οὐ κειμένη πρὸς ὀρθὰς ἔξουσίαν ἐποικοδομοῦντες ὑψηλὴν συναπονεύουσι. δεῖ δέ, ὕσπερ ὁ κανὼν αὐτός, ἀστραβῆς γενόμενος καὶ ἀδιάστροφος, οὕτως ἀπευθύνει τὰ λοιπὰ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐφαρμογῇ καὶ παραθέσει συνεξομοιῶν, παραπλησίως τὸν ἄρχοντα πρῶτον τὴν ἀρχὴν κτησάμενον ἐν ἑαυτῷ καὶ κατευθύναντα τὴν ψυχὴν καὶ καταστησάμενον τὸ ἥθος οὕτω συναρμόττειν τὸ ὑπήκοον· οὔτε γὰρ πίπτοντός ἐστιν ὀρθοῦν οὔτε διδάσκειν ἀγνοοῦντος οὔτε κοσμεῖν ἀκοσμοῦντος ἢ τάττειν ἀτακτοῦντος ἢ ἀρχειν μὴ [c] ἀρχομένου· ἀλλ' οἱ πολλοὶ κακῶς φρονοῦντες οἴονται πρῶτον ἐν

τῷ ἄρχειν ἀγαθὸν εἶναι τὸ μὴ ἄρχεσθαι, καὶ ὅ γε Περσῶν βασιλεὺς πάντας ἡγεῖτο δούλους πλὴν τῆς αὐτοῦ γυναικός, ἣς μάλιστα δεσπότης ὥφειλεν εἶναι.

Τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος; ὁ

νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς

θνατῶν τε καὶ ἀθανάτων,

ώς ἔφη Πίνδαρος, οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένος οὐδέ τισι ξύλοις, ἀλλ’ ἔμψυχος ὃν ἐν αὐτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν καὶ παραφυλάττων καὶ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον ἡγεμονίας. ὁ μὲν γὰρ Περσῶν βασιλεὺς ἔνα τῶν κατευναστῶν εἶχε πρὸς τοῦτο τεταγμένον, ὃσθ’ ἔωθεν εἰσιόντα λέγειν πρὸς αὐτὸν “ἀνάστα, ὡς βασιλεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων, ὃν σε φροντίζειν ὁ μέγας Ὡρομάσδης ἡθέλησε”. [d] τοῦ δὲ πεπαιδευμένου καὶ σωφρονοῦντος ἄρχοντος ἐντός ἐστιν ὁ τοῦτο φθεγγόμενος ἀεὶ καὶ παρακελευόμενος. Πολέμων γὰρ ἔλεγε τὸν ἔρωτα εἶναι “θεῶν ὑπηρεσίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν”. ἀληθέστερον δ’ ἂν τις εἴποι τοὺς ἄρχοντας ὑπηρετεῖν θεῷ πρὸς ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν, δπως ὃν θεὸς δίδωσιν ἀνθρώποις καλῶν καὶ ἀγαθῶν τὰ μὲν νέμωσι τὰ δὲ φυλάττωσιν.

ὅρᾳς τὸν ὑψοῦ τόνδ’ ἄπειρον αἰθέρα,

καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ’ ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις;

ὁ μὲν καθίησιν ἀρχὰς σπερμάτων προσηκόντων γῆ δ’ ἀναδίδωσιν, αὕξεται δὲ τὰ μὲν ὅμβροις τὰ δ’ ἀνέμοις τὰ δ’ ἄστροις ἐπιθαλπόμενα καὶ σελήνῃ, [e] κοσμεῖ δ’ ἥλιος ἄπαντα καὶ πᾶσι τοῦτο δὴ τὸ παρ’ αὐτοῦ φίλτρον ἐγκεράννυσιν. ἀλλὰ τῶν τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀ θεοὶ χαρίζονται δώρων καὶ ἀγαθῶν οὐκ ἐστιν ἀπόλαυσις οὐδὲ χρῆσις ὁρθὴ δίχα νόμου καὶ δίκης καὶ ἄρχοντος. δίκη μὲν οὖν νόμου τέλος ἐστί, νόμος δ’ ἄρχοντος ἔργον, ἄρχων δ’ εἰκὼν θεοῦ τοῦ πάντα κοσμοῦντος, οὐ Φειδίου δεόμενος πλάττοντος οὐδὲ Πολυκλείτου καὶ Μύρωνος, ἀλλ’ αὐτὸς αὐτὸν εἰς ὅμοιότητα θεῷ δι’ ἀρετῆς [f] καθιστὰς καὶ δημιουργῶν ἀγαλμάτων τὸ ἥδιστον ὀφθῆναι καὶ θεοπρεπέστατον. οἶον δ’ ἥλιον ἐν οὐρανῷ περικαλλὲς εἴδωλον ἔαυτοῦ καὶ σελήνην δ’ θεὸς ἐνίδρυσε, τοιοῦτον ἐν πόλεσι μίμημα καὶ φέγγος ἄρχων

ὅστε θεουδής

εὐδικίας ἀνέχησι,

τουτέστι θεοῦ λόγον ἔχων, διάνοιαν, οὐ σκῆπτρον οὐδὲ κεραυνὸν οὐδὲ τρίαιναν, ὃς ἔνιοι πλάτουσιν ἔαυτοὺς καὶ γράφουσι τῷ ἀνεφίκτῳ ποιοῦντες ἐπίφθονον τὸ ἀνόητον· νεμεσᾶ γὰρ ὁ θεὸς τοῖς ἀπομιμουμένοις βροντὰς καὶ κεραυνοὺς καὶ ἀκτινοβολίας, [781] [a] τοὺς δὲ τὴν ἀρετὴν ζηλοῦντας αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ καλὸν καὶ φιλάνθρωπον ἀφομοιοῦντας ἔαυτοὺς ἡδόμενος αὕξει καὶ μεταδίδωσι τῆς περὶ αὐτὸν εὔνομίας καὶ δίκης καὶ ἀληθείας καὶ πραότητος· ὃν θειότερον οὐ πῦρ ἐστιν οὐ φῶς οὐχ ἥλιον δρόμος οὐκ ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ἄστρων οὐ τὸ ἀίδιον καὶ ἀθάνατον. οὐ γὰρ χρόνῳ ζωῆς δ’ θεὸς εὐδαιμων ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς τῷ ἄρχοντι· τοῦτο γὰρ θεῖόν ἐστι, καλὸν δ’ αὐτῆς καὶ τὸ ἀρχόμενον.

Ανάξαρχος μὲν οὖν ἐπὶ τῷ Κλείτου φόνῳ δεινοπαθοῦντα παραμυθούμενος Ἀλέξανδρον ἔφη [b] καὶ τῷ Διὶ τὴν Δίκην εἶναι καὶ τὴν Θέμιν παρέδρους, ἵνα πᾶν πραττόμενον ὑπὸ βασιλέως θεμιτὸν δοκῇ καὶ δίκαιον, οὐκ ὀρθῶς οὐδὲ ὡφελίμως τὴν ἐφ' οἷς ἥμαρτε μετάνοιαν αὐτοῦ τῷ πρὸς τὰ δῆμοια θαρρύνειν ιώμενος. εἰ δὲ δεῖ ταῦτ' εἰκάζειν, διὸ μὲν Ζεὺς οὐκ ἔχει τὴν Δίκην πάρεδρον, ἀλλ' αὐτὸς Δίκη καὶ Θέμις ἐστὶ καὶ νόμων δικαιοσύνης καὶ τελειότατος. οἱ δὲ παλαιοὶ οὗτοι λέγουσι καὶ γράφουσι καὶ διδάσκουσιν, ως ἄνευ Δίκης ἄρχειν μηδὲ τοῦ Διὸς καλῶς δυναμένου· “ἡ δέ γε παρθένος [c] ἐστὶ” καθ' Ἡσίοδον ἀδιάφθορος, αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης καὶ ὡφελείας σύνοικος. δθεν “αἰδοίους” προσαγορεύουσι τοὺς βασιλεῖς· μάλιστα γὰρ αἰδεῖσθαι προσήκει τοῖς ἥκιστα φοβουμένοις. φοβεῖσθαι δὲ δεῖ τὸν ἄρχοντα τοῦ παθεῖν κακῶς μᾶλλον τὸ ποιῆσαι· τοῦτο γὰρ αἴτιόν ἐστιν ἐκείνου καὶ οὗτός ἐστιν δικαίως τὸν ἄρχοντος φιλάνθρωπος καὶ οὐκ ἀγεννής, ὑπὲρ τῶν ἄρχομένων δεδιέναι μὴ λάθωσι βλαβέντες,

ώς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσονται ἐν αὐλῇ,

θηρὸς ἀκούσαντες κρατερόφρονος,

οὐχ ὑπὲρ αὐτῶν ἀλλ' ὑπὲρ τῶν φυλαττομένων. διὸ δέ Επαμεινώνδας, εἰς ἑορτήν τινα καὶ πότον ἀνειμένως [d] τῶν Θηβαίων ῥυέντων, μόνος ἔφωδενε τὰ δπλα καὶ τὰ τείχη, νήφειν λέγων καὶ ἀγρυπνεῖν ως ἀν ἔξῃ τοῖς ἄλλοις μεθύειν καὶ καθεύδειν. καὶ Κάτων ἐν Ἰτύκῃ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀπὸ τῆς ἥττης ἐκήρυξε πέμπειν ἐπὶ θάλατταν· καὶ ἐμβιβάσας, εὔπλοιαν εὐξάμενος ὑπὲρ αὐτῶν, εἰς οἶκον ἐπανελθὼν ἐαυτὸν ἀπέσφαξε· διδάξας ὑπὲρ τίνων δεῖ τὸν ἄρχοντα τῷ φόβῳ χρῆσθαι καὶ τίνων δεῖ τὸν ἄρχοντα καταφρονεῖν. Κλέαρχος δέ διονυσίος τύραννος εἰς κιβωτὸν ἐνδυόμενος ὥσπερ ὅφις [e] ἐκάθευδε. καὶ Ἀριστόδημος διονυσίος τοῦ Ἀργείου εἰς ὑπερῷον οἰκημα θύραν ἔχον ἐπιρρακτήν, ἣς ἐπάνω τιθεὶς τὸ κλινίδιον ἐκάθευδε μετὰ τῆς ἐταίρας· ἡ δὲ μήτηρ ἐκείνης ὑφεῖλκε κάτωθεν τὸ κλιμάκιον, εἴθ' ἡμέρας πάλιν προσετίθει φέρουσα. πῶς οὗτος, οἵεσθε, τὸ θέατρον ἐπεφρίκει καὶ τὸ ἄρχειον, τὸ βουλευτήριον, τὸ συμπόσιον, διὸ τὸν θάλαμον ἐαυτῷ δεσμωτήριον πεποιηκώς; τῷ γὰρ ὅντι δεδίασιν οἱ βασιλεῖς ὑπὲρ τῶν ἄρχομένων, οἱ δὲ τύραννοι τοὺς ἄρχομένους· διὸ τῇ δυνάμει τὸ δέος συναύξουσι· πλειόνων γὰρ ἄρχοντες πλείονας φοβοῦνται.

[f] Οὐ γὰρ εἰκὸς οὐδὲ πρέπον, ὥσπερ ἔνιοι φιλόσοφοι λέγουσι, τὸν θεὸν ἐν ὕλῃ πάντα πασχούσῃ καὶ πράγμασι μυρίας δεχομένοις ἀνάγκας καὶ τύχας καὶ μεταβολὰς ὑπάρχειν ἀναμειγμένον· ἀλλ' διὸ μὲν ἀνω που περὶ τὴν ἀεὶ κατὰ ταῦτα ὠσαύτως φύσιν ἔχουσαν ἴδρυμένος ἐν βάθροις ἀγίοις ἦ φησι Πλάτων, εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος· οἶον δέ ήλιος ἐν οὐρανῷ μίμημα τὸ περικαλλὲς αὐτοῦ δι' ἐσόπτρου εἰδωλον ἀναφαίνεται τοῖς ἐκείνον ἐνορᾶν δι' αὐτοῦ δυνατοῖς, οὗτοι τὸ ἐν πόλεσι φέγγος εὐδικίας καὶ λόγου τοῦ [782] [a] περὶ αὐτὸν ὥσπερ εἰκόνα κατέστησεν, ἦν οἱ μακάριοι καὶ σώφρονες ἐκ φιλοσοφίας ἀπογράφονται πρὸς τὸ κάλλιστον τῶν πραγμάτων

πλάττοντες ἔαυτούς. ταύτην δ' οὐδὲν ἐμποιεῖ τὴν διάθεσιν ἢ λόγος ἐκ φιλοσοφίας παραγενόμενος· ἵνα μὴ πάσχωμεν τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δῆς ἐν Κορίνθῳ Διογένην θεασάμενος καὶ δι' εὐφυΐαν ἀγαπήσας καὶ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρὸς εἶπεν “εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἥμην, Διογένης ἂν ἥμην”. ὀλίγου δέων εἰπεῖν, τὴν περὶ αὐτὸν εὐτυχίαν καὶ λαμπρότητα καὶ δύναμιν ὡς κώλυσιν [b] ἀρετῆς καὶ ἀσχολίαν βαρυνόμενος καὶ ζηλοτυπῶν τὸν τρίβωνα καὶ τὴν πήραν, ὅτι τούτοις ἦν ἀνίκητος καὶ ἀνάλωτος Διογένης, οὐχ ὡς ἐκεῖνος ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ σαρίσσαις. ἐξῆν οὖν φιλοσοφοῦντα καὶ τῇ διαθέσει γίγνεσθαι Διογένην καὶ τῇ τύχῃ μένειν Ἀλέξανδρον, καὶ διὰ τοῦτο γενέσθαι Διογένην μᾶλλον, ὅτι ἦν Ἀλέξανδρος, ὡς πρὸς τύχην μεγάλην πολὺ πνεῦμα καὶ σάλον ἔχουσαν ἔρματος πολλοῦ καὶ κυβερνήτου μεγάλου δεόμενον.

Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀσθενέσι καὶ ταπεινοῖς καὶ ἰδιώταις τῷ ἀδυνάτῳ μιγνύμενον τὸ ἀνόητον εἰς τὸ ἀναμάρτητον τελευτᾶ, ὥσπερ ἐν ὄνείρασι φαύλοις τις ἀνία τὴν ψυχὴν διαταράττει συνεξαναστῆναι [c] ταῖς ἐπιθυμίαις μὴ δυναμένην· ἡ δ' ἐξουσία παραλαβοῦσα τὴν κακίαν νεῦρα τοῖς πάθεσι προστίθησι· καὶ τὸ τοῦ Διονυσίου ἀληθές ἐστιν· ἔφη γὰρ ἀπολαύειν μάλιστα τῆς ἀρχῆς, ὅταν ταχέως ἄ βούλεται ποιῆ. μέγας οὖν ὁ κίνδυνος βούλεσθαι ἄ μὴ δεῖ τὸν ἄ βούλεται ποιεῖν δυνάμενον·

αὐτίκ' ἔπειτά γε μῆθος ἔην, τετέλεστο δὲ ἔργον.

ὁξὲν ἡ κακία διὰ τῆς ἐξουσίας δρόμον ἔχουσα πᾶν πάθος ἐξωθεῖ, ποιοῦσα τὴν ὄργην φόνον τὸν ἔρωτα μοιχείαν τὴν πλεονεξίαν δήμευσιν.

αὐτίκ' ἔπειθ' ἄμα μῆθος ἔην,

καὶ ἀπόλωλεν ὁ προσκρούσας· ὑπόνοια, καὶ τέθνηκεν [d] ὁ διαβληθείς. ἀλλ' ὥσπερ οἱ φυσικοὶ λέγουσι τὴν ἀστραπὴν τῆς βροντῆς ὑστέραν μὲν ἐκπίπτειν ὡς αἷμα τραύματος, προτέραν δὲ φαίνεσθαι, τὸν μὲν ψόφον ἐκδεχομένης τῆς ἀκοῆς τῷ δὲ φωτὶ τῆς ὅψεως ἀπαντώσης· οὕτως ἐν ταῖς ἀρχαῖς φθάνουσιν αἱ κολάσεις τὰς κατηγορίας καὶ προεκπίπτουσιν αἱ καταδίκαι τῶν ἀποδείξεων.

εἴκει γὰρ ἥδη θυμὸς οὐδ' ἔτ' ἀντέχει,

θινῶδες ὡς ἄγκιστρον ἀγκύρας σάλω,

ἄν μὴ βάρος ἔχων ὁ λογισμὸς ἐπιθλίβη καὶ πιέζῃ τὴν ἐξουσίαν, μιμουμένου τὸν ἥλιον τοῦ ἄρχοντος, [e] δῆς ὅταν ὕψωμα λάβῃ μέγιστον, ἐξαρθεῖς ἐν τοῖς βορείοις, ἐλάχιστα κινεῖται, τῷ σχολαιοτέρῳ τὸν δρόμον εἰς ἀσφαλὲς καθιστάμενος.

Οὐδὲ γὰρ λαθεῖν οἶόν τε τὰς κακίας ἐν ταῖς ἐξουσίαις· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπιληπτικούς, ἄν ἐν ὕψει τινὶ γένωνται καὶ περιενεχθῶσιν, ἵλιγγος ἵσχει καὶ σάλος, ἐξελέγχων τὸ πάθος αὐτῶν, τοὺς δ' ἀπαιδεύτους καὶ ἀμαθεῖς ἡ τύχη μικρὸν ἐκκουφίσασα πλούτοις τισὸν ἢ δόξαις ἢ ἀρχαῖς μετεώρους γενομένους εὐθὺς ἐπιδείκνυσι πίπτοντας· μᾶλλον δ', ὥσπερ τῶν κενῶν ἀγγείων οὐκ ἄν διαγνοίης τὸ ἀκέραιον καὶ πεπονηκός, ἀλλ' ὅταν ἐγχέης, [f] φαίνεται τὸ ρέον· οὕτως αἱ σαθραὶ ψυχαὶ τὰς ἐξουσίας μὴ στέγουσαι ρέονται ταῖς

ἐπιθυμίαις, ταῖς ὀργαῖς, ταῖς ἀλαζονείαις, ταῖς ἀπειροκαλίαις. καίτοι τί δεῖ ταῦτα λέγειν, ὅπου καὶ τὰ σμικρότατα τῶν ἐλλειψάτων περὶ τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ ἐνδόξους συκοφαντεῖται; Κίμωνος ἦν ὁ οἶνος διαβολή, Σκιπίωνος ὁ ὕπνος, Λεύκολλος ἐπὶ τῷ δειπνεῖν πολυτελέστερον ἤκουε κακῶς * * *